

В полунощ на **22 август 1989 г., преди 22 години**, Турция затваря границата с НРБ, тъй като не може да осигури място на българските турци, които са принудени от комунистическите власти да напуснат страната в резултат на насилствения „възродителен“ процес.

По време на „**Голямата екскурзия**“ (май-август 1989 г.) около **360 000 български турци** са изселени от родината си в Турция. От тях около **150-160 000** са принудени да се върнат обратно, след като са продали на безценица домовете и покъщнината си.

По повод августовските събития отпреди 22 години в България сайтът **Държавна сигурност.com** представя за първи път в няколко части събитията, свързани с „възродителния“ процес. Предлаганата поредица е част от главата „Престъпления“ в документалната книга на Христо Христов **„Тодор Живков. Биография“**, изд. „Сиела“, 2009 г.

В **част 1** се представя политиката на БКП след 9 септември 1944 г. спрямо турското малцинство.

Част 2 се отнася за подготовката за „възродителния“ процес.

Част 3 съдържа първите показания на Тодор Живков пред прокуратурата по дело № 1, дадени през февруари 1990 г.

В **част 4** са признанията на члена на Политбюро Милко Балев, който генералният секретар назначава за ръководител на специална комисия за „възродителния“ процес.

Част 5 съдържа показанията на най-близките съветници в кабинета на генералния секретар на БКП, както и на началника на УБО ген. Георги Милушев, дадени по дело № 1 срещу Живков през март 1990 г.

Най-близките съветници на Живков за "възродителния" процес

За това че **Тодор Живков** изключително много е държал на секретността при провеждането на „възродителния“ процес, се потвърждава от факта, че този въпрос той не го подлага на обсъждане дори със своите най-близки политически съветници в кабинета му.

Нико Яхиел свидетелства за това:

„Прави срамно впечатление, че началото на провеждането на възродителния процес дори за нас в кабинета на Тодор Живков си остана дълбока тайна. Уверен съм, че никой от нас, оставам отворена вратичка за Милко Балев, не е знаел за подготовката и началото на тази акция. Когато тя започна ние узнахме за подробности от бюлетините за предаванията на западните радиостанции и вестници.

Няколко месеца преди да започне този процес Тодор Живков ми даде един документ, който не беше подписан и не ми е известно къде и от кого е разработен. В него се съдържаха виждания за работа сред турското население. Помня че от теоретична гледна точка имаше доста неиздържани положения, имаше и противоречия, което ми даде основания да го квалифицирам като некомпетентен. Живков ми възложи да му пиша бележки и съображения по този материал.

Ударението в документа се поставяше върху необходимостта да се разяснява на турското население, че то по своя родов произход е тюркско население и по този начин се родее със старобългарите; друга част от това население пък е насила ислямизирано. Въобще въпросът за преименуването не стоеше.

Написано от Христо Христов
Вторник, 30 Август 2011 19:07

Предадох материала на Живков. Той нищо не ми каза. Аз лично не зная кой и с кого Живков е обсъждал въпроса, с кой се е съветвал, когато е взел решение, с кого е разработил механизма за неговото провеждане. От разговорите, които сме водили в кабинета Тодор Живков смяташе, че това е единственото правилно решение. Той имаше предвид, че това население представлява сериозна пета колона у нас, че неслучайно край проходите на нашата страна живее компактно турско население, което представлява реална опасност при евентуално нападение от страна на Турция.

Че компактното население в Кърджали на самата граница е улеснение за преминаването на границата от страна на руски войски и особено силен аргумент е, че както върви демографската картина у нас за няколко години това население ще стане много голямо и дори преобладаващо и има опасност да възникне втори Кипър.”

Никола Стефанов, който става началник кабинета на Живков след Балев, и който по време на насилствената смяна на имената е член на ЦК, добавя:

„Научих за това решение , когато то вече беше в изпълнение. Това стана на едно съвещание в ЦК с участието на първите секретари на окръжните комитети на партията в края на 1984 г. Тогава бях член на ЦК на БКП. Доклад изнесе Георги Атанасов, а на поканата на Тодор Живков да се изкаже Георги Танев, тогава първи секретар на ОК на БКП в Кърджали, той отговори, че няма какво да каже, тъй като си е свършил работата. Задачата на съвещанието беше извършването на т. нар. „възродителен процес” в цялата страна.”

Дори министър-председателят по това време **Гриша Филипов** е в неведение преди началото на акцията:

„С категоричност казвам, че преди началото на възродителния процес правителството не се е занимавало с този въпрос”.

Показанията на началника на УБО

Какви точно задачи са спускани по линия на МВР разказва **ген. Георги Милушев**, тогавашен началник на Окръжно управление (ОУ) на МВР в Хасково:

„Възродителният процес“, започна от бившия Кърджалийски окръг и през първия си период се водеше само там. През 1984 г. там се осъществяваше преименуването на тюрко-езичното население. Процесът вървеше трудно и мудро. Част от населението напускаше окръга и се пренасяше да живее в Хасковски окръг. До септември 1984 г. ние в Хасковски окръг не бяхме започнали преименуването. Дотогава не бяхме получили отникъде указание или разпореждане за това. Доколкото си спомням на 26 октомври или ноември 1984 г. ръководството на МВР събра началниците на ОУ на МВР от 10-те окръга, в които живееха големи маси от тюрко-езичното население: Кърджали, Хасково, Бургас, Варна, Толбухин (Добрич), Разград, Силистра, Пловдив, Смолян, Търговище.

Тогав министърът Димитър Стоянов поясни, че ще започне преименуване на част от това население, което е с доказан български произход, да предадем нареждането и на секретарите на окръжните комитети на БКП. Първият секретар на партията в Хасково Стоян Стоянов също беше извикан в ЦК на БКП за получаване на указания. След завръщането му разбрах, че указанията са едни и същи – и за тях, и за нас.

Започнахме този процес като се търсеха доказателства, установяващи българския произход на лицата, които следваше да се преименуват. Тогавашният първи секретар на БКП настояваше да се преименуват тези лица, които доброволно се съгласят с това, или пък се установяваше, че имат български произход. Затова при нас нямаше нарушения и оплаквания.

Доброволното преименуване продължи около месец. Органите на МВР имаха за задължение да осигуряват обществения ред, за да не се допускат ексцесии и нарушения. Броят на преименуваните беше 6000-7000 човека. През ноември 1984 г. началниците на МВР от 10-те окръга отново бяхме извикани от ръководството на МВР. Тогав Димитър Стоянов каза, че идва от ЦК на БКП с указание да се пристъпи към

Написано от Христо Христов
Вторник, 30 Август 2011 19:07

преименуване на населението в Южна България, без Североизточна. Каза още, че има решение на ЦК за преименуване на цялото тюрко-езично население в Южна България. Няколко дни по-късно, вече бях в Хасково, се получи телекс от ръководството на МВР. В него се казваше, че преименуването ще се осъществи не само в Южна, но и в Североизточна България.

Задачата на органите на МВР беше следната: когато в дадено населено място започне преименуването, да се вземат мерки то да не се напуска от населението. Според устните указания от ръководството на МВР милиционерите в някои случаи бяха въоръжени освен с късо оръжие и с автомати, но без боеприпаси. Също така се блокираха входните и изходните магистрали. Хората, които трябваше да се преименуват, се призоваваха от представител на съвета, придружавани от униформен милиционер.

По време на провеждането на втория етап от преименуването моето лично мнение беше, че една значителна част от населението отиваше към преименуване, защото нямаше друг изход.

Данните за броя на преименуваните се събираха при председателя на комисията – секретаря на Окръжния народен съвет – Иван Драганов, който ежедневно изпращаше телекси до Министерския съвет. Окръжното управление на МВР имаше задължението по своя линия да информира ръководството на МВР.

В края на декември 1984 г. по телефона ми се обади зам.-министъра на вътрешните работи ген. Минков. Той ми каза, че трябва окажем известна помощ на ОУ на МВР – Кърджали, защото началникът Кадирев (полк. Атанас Кадирев, бел. а.) „е направил някакви патаклами“. Изпратихме една противопожарна кола и група от 10-15 милиционери.

Указания по преименуването идваха, както от МВР, така и по линия на Министерския съвет. Подписвах се заповеди от общинските комитети на БКП да не се говори турски език на обществени места, да се спазват християнските обичаи при погребения и други. Към органите на МВР бяха предявени искания да вземат мерки за спазвания на тези изисквания.”

Написано от Христо Христов
Вторник, 30 Август 2011 19:07

Планът, спуснат пред МВР, е с преименуването да се приключи до средата на януари 1985 г. Това се разбира от самия министър на вътрешните работи по това време **ген.**

Димитър Стоянов,

който го представя пред колегиума на министерството:

„Дава се положителна оценка на нашите действия, когато доклад на другарите Пенчо Кубадински, Петър Младенов, Георги Атанасов, Стоян Михайлов и др. Живков. Ние до средата на месец януари да приключим работата с участието на нашите органи и да закрепим успехите и резултатите, а след това работата ще продължи по откъсване на групи, хора, лица и преименуване на базата на една политическа, идеологическа и организаторска работа. Това е поръчението.“

Следва